

Regnum og sacerdotium i en Saxo-disputats – og hos Saxo

af Carsten Breengård

Inge Skovgaard-Petersens disputats *Da Tidernes Herre var nær. Studier i Saxos historiesyn*¹ er et mangfoldigt værk. Undertitlens præcisering af, at der er tale om studier, er ganske præcis. Men som så ofte set, kan studier være svære at holde sammen. Der er i genren studier en fare for det upræcise, det udglidende. Det er f.eks. ikke sjældent forbundet med vanskeligheder at afgøre, om Inge Skovgaard-Petersen arbejder som litteratur-analytiker eller som historiker.

Inge Skovgaard-Petersen lægger ikke skjul på sin baggrund, og der er da også kommet noget meget grundtvigsk over bogen. Som hos den Gamle bliver vi ført hid og did i åndshistorien omkring aksen: det norrøne – det kristne, historisk anskuet. I en vis forstand kan man sige, at Inge Skovgaard-Petersens tese om, at der er *sammenhæng* mellem Saxos behandling af det norrøne og det kristne, korresponderer med den grundtvigske forestilling om *menneske først – og kristen så*. Men hvor der hos Grundtvig er tale om en *anskuelse*, der som sådan måske ovenikøbet kan vinde i ynde ved nogen uklarhed, må der selvsagt i en disputats være tale om en *tese*. En sådan skal jo sandsynliggøres, og hvad dette angår, har Inge Skovgaard-Petersens lyst til åndshistorisk rummelighed og mangfoldighed efter min mening sejret over forpligtelsen til præcision. Dér, hvor konklusionen skulle skinne i sit vakreste lys, nemlig i bogens afsluttende ord (s. 255), mener forfatteren at kunne udtrykke karakteren af *sammenhængen* i *Gesta Danorum* ved at forbinde de afsluttende ord af Markus' sædendandslignelse, »Den, som har øren at høre med, han høre« (Mark. 4,9) med den paulinske eskatologis løfte om kommende klarhed: »Nu ser vi jo i et spejl, i en gåde, men da skal vi se ansigt til ansigt; nu kender jeg stykkevist, men da skal jeg kende fuldt ud, ligesom jeg jo selv er kendt fuldt ud« (1. Kor. 13,12). I dette løfte om (kun) eskatologisk klarhed – og løftet er jo reelt kun et håb – kommer Inge Skovgaard-Petersen til at flytte den dunkelhed, hun mener ligger i Saxos værk, over i sit eget. Når Inge Skovgaard-Petersens pointe er, at Saxos pointe er spejl, gåde og stykkevis, er det faktisk legitimeret, at bevisførelsen foregår i det dunkle. Jeg ville gerne her og nu have været ført til det punkt, hvor jeg så ansigt til ansigt, men det er efter min mening ikke sket.

Det værk, der i vort århundrede har stået i centrum af beskæftigelsen med Saxo, er Curt Weibulls disputats fra 1915, *Saxo. Kritiska undersökningar i Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI*. På baggrund af den hidtidige forsknings tillid til Saxo som berettende kilde satte Curt Weibull sig for at undersøge Saxos eget kildegrundlag. Overalt inden for det område, Curt Weibull analyserede, fandt han, at Saxo havde brugt – og oftest misbrugt – kilder, som den moderne historiker selv besad. Curt Weibull måtte derfor konkludere: »Vetenskapen har endast ett att göra: at för vinnande av kunskap om detta skede av Danmarks historia bortse från vad Saxo berättar. Detta saknar allt värde härför; det äger värde endast för kännedomen om Saxo såsom historieskrivare och såsom uttryck för en partiuppfattning en mansålder efter händelserna«. ² Denne Curt Weibulls konklusion sætter, sammen med Lauritz Weibulls bestemmelse af den partimæssige (ideologiske) problematik i afhandlingen *Nekrologierna från Lund, Roskildekrönikan och Saxo. Grunddrag i Danmarks historia under det 12. århundradet*, 1928, dagsordenen for Inge Skovgaard-Petersens studier: Hun giver sig i kast med den af Curt Weibull præciserede opgave, nemlig at behandle Saxo som historieskriver (*Gesta Danorum* som levning), og selv om hun prøver at vise, at Curt Weibull på konkrete punkter var overdreven kritisk i sin opfattelse af Saxos værdi som beretning, befinder arbejdet sig på væsentlige punkter helt inden for Curt og Lauritz Weibulls univers.

Den problemstilling, der i særlig grad må påkalde sig en kirkehistorikers opmærksomhed ved læsningen af Inge Skovgaard-Petersens Saxo-disputats, er behandlingen af forholdet mellem *regnum* og *sacerdotium* ifølge *Gesta Danorum*. Jeg skal ikke søge at dække problemstillingen i alle dens aspekter, men udtage enkelte eksempler til belysning, dels af hvor problematisk afhængigheden af weibullerne er, dels af at det undertiden kan være vanskeligt at afgøre, hvornår Inge Skovgaard-Petersen arbejder som litteraturhistoriker, dvs. hvornår hun analyserer Saxo under en litterær synsvinkel, og hvornår hun er interesseret i at få noget at vide om begivenheder og personer.

Mit første eksempel er behandlingen af Saxos fortællinger om henholdsvis det sjællandske oprør 1135 og striden om besættelsen af (ærke)bispesædet i Lund 1137-38. Inge Skovgaard-Petersen hævder vedrørende 1135-oprøret, at Eskil først gik i ledtog med Peder Bodilsen og siden gjorde sin egen sag til alle sjællænderes ved at påberåbe sig »kirkens frihed« (s. 96). Men det står der jo ikke hos Saxo! Der står *sub*

titulo libertatis,³ og hvad det er for en *libertas*, bliver man så – frihed er jo et taknemmeligt ord – nødt til at ræsonnere over. Det gør Inge Skovgaard-Petersen imidlertid ikke, hun overtager mekanisk den ordinære Lauritz Weibull-tolkning, ja, tror tydeligvis, at den står direkte i Saxos tekst. Jeg har i min disputats⁴ drøftet problemstillingen, og uden at ville hævde, at jeg har sagt det sidste ord i sagen, var det vel at forvente (disputatser skal jo være forskningsajour), at min behandling af sagen havde sat en alarmklokke i gang over for en mekanisk gentagelse af Lauritz Weibull. Ikke mindst i betragtning af, at Inge Skovgaard-Petersen i sin Indledning skriver, at det kom »som et veritabelt chock da kirkehistorikeren Carsten Breengaard i 1982 gik til angreb på hele syntesen på grundlag af en ny læsning af de Lundensiske nekrologier, som var Lauritz Weibulls pièce de résistance. Grundlaget for teorien smuldrede bort ...« (s. 18). Når Lauritz Weibulls forståelse af Saxos *libertas* hos Inge Skovgaard-Petersen ikke er smuldret det mindste, viser det, hvor let weibullernes autoritet omvekslede formodninger til indiskutable kendsgerninger.

Men der er andre problemer i behandlingen af det sjællandske oprør. Ligeledes på s. 96 anføres det, at Saxo muligvis forudsætter, »at hans læsere, først og fremmest Anders Sunesen og Valdemar Sej, kender de nærmere omstændigheder, og da historien lå 1-2 generationer tilbage før Saxo skrev sit værk kan de store træk i skildringen af situationen skyldes at det ikke er nødvendigt at kende mere til årsagerne for at følge med i handlingen.« Her behandles Saxo som historisk kilde til begivenheder i 1135. Men på s. 118 skriver Inge Skovgaard-Petersen: »Med hensyn til Saxos udnyttelse af den sidstnævnte kilde (: Roskildekrøniken) er det svært at ryste følgende tanke af sig: der er stor lighed mellem den opstand Peder Bodilssøn rejste i 1120-erne i Roskildekrøniken og hvad Saxo fortæller om samme herres kamp sammen med Eskil i 1130-erne; i begge tilfælde påberåbtes kirkens frihed. Hvis der faktisk havde fundet to rejsninger sted inden for den periode krøniken dækker, er det sært at den kun nævner den ene – oprør mod Erik Emune ville da lige have været vand på dens mølle. Den tidligere nævnte fejl, at Saxo lader Peder Bodilssøn dø i Erik Emunes tid, tyder på at han ikke har haft noget særligt godt kildemateriale til denne opstand. Mon han dog ikke har flyttet 1120-opstanden 10 år frem i tiden for at forbinde den med Eskils entré i Danmarkshistorien?« I dette sidste citat får vi en ganske anden forklaring på Saxos fortælling om det sjællandske oprør. Det, der fører til, at Saxos beretning nu alene betragtes under en litterær (kompositorisk) synsvinkel, er påstan-

den om, at der i Roskildekrøniken vedrørende 1124⁵ og hos Saxo vedrørende 1135 påberåbes »kirkens frihed«. Men som Saxo ikke gør det vedrørende 1135, gør Roskildekrøniken det ikke vedrørende 1124. Her fører en dobbelt fejllæsning til, at det bliver ganske uklart, hvordan Inge Skovgaard-Petersen egentlig forstår Saxos sjællandske oprør. Er det en beretning, eller er det fiktion?

Jeg forstår heller ikke Inge Skovgaard-Petersens påståede kildekritiske behandling af ærkesædestriden 1137-38. Problemet er forholdet mellem Roskildekrøniken⁶ og Saxo.⁷ Når man skal skrive begivenhedshistorie, må man vælge kilde, det er klart nok. Men, hvad Inge Skovgaard-Petersen skriver vedrørende denne sag, er uklart. I note 2 på s. 281 hedder det, at »Saxos fremstilling står her i stærk modsætning til Roskildekrøniken, som dog selv er så uklar at Saxo ikke har behøvet at følge den«. *Behøvet*, hvad er det for et kildekritisk kriterium? Jeg er, som jeg senere skal vende tilbage til, på mange punkter enig med Inge Skovgaard-Petersen i, at Curt Weibulls behandling af Saxo er noget udvendig, men her tror jeg nu ikke, at der er meget at gøre. Der kan principielt være noget rigtigt i Inge Skovgaard-Petersens kritiske spørgsmål vedrørende Roskildekrøniken: »Kan alene kildernes tilblivelsestid afgøre deres værdi?« (s. 108), men når hun så umiddelbart efter (s. 109) giver sig ind i tendensovervejelser vedrørende Saxo, der skal afdække, at det er 1200-talsideologi, der styrer hans skildring af 1137-38 – og det skal jo nok passe, da dette er tilfældet vedrørende bispeindsættelserne i Roskilde 1158 og Lund 1177 – hvad bliver der så ud af forsøget på at restituere Saxo som kilde over for Roskildekrøniken? Men det er måske også her splittelsen mellem historikeren og litteraturanalytikeren, der kommer til syne?

Også i Inge Skovgaard-Petersens behandling af 1160'ernes skisma møder vi et ikke overbevisende forsøg på at neutralisere Curt Weibulls hyperkritik over for Saxo. Inge Skovgaard-Petersens karakteristik af Saxos fortælling som »en stor apologi for at Valdemar holdt på den forkerte hest, at Saxo fra først til sidst vidste at Valdemar i flere år var skismatiker og at Absalon fulgte ham i tykt som i tyndt; opgaven var derfor at forklare hvordan det kunne gå til og finde formildende omstændigheder« (s. 112) adskiller sig nemlig ikke afgørende fra Curt Weibulls opfattelse, og når hun med tydelig adresse til Curt Weibull fortsætter, at »Saxo bliver ikke mindre tendentiøs i dette lys, men der er forskel på tendens og løgnagtighed«, så er det slet ikke nok til at bryde ud af det weibullske univers. Det, der efter min mening kunne problematisere Curt Weibull, er ikke en noget løs distinktion mellem *tendens* og *løgn*, men en påvisning af, at Curt Weibull i sin kildekritiske

behandling af Saxo – på grund af en fejlagtig forestilling om århundredets partier – rendyrker en enkelt problemstilling (skismaet) og derved absolutterer den. Curt Weibull har utvivlsomt ret i, at Saxo i mangel af detalje er fuld af løgn, men når Saxo alligevel han anvendes til en bred belysning af Danmarkshistorien, skyldes det, at hans proportioner i fortællingen synes at svare ganske godt til, hvad vi kan se ved brug af andre kilder. Det, det drejer sig om ved brugen af den noget sene beretter Saxo, er altså inden at have etableret en adækvat forståelse af, hvad det 12. århundrede overhovedet drejer sig om. Curt og Lauritz Weibull formodede som bekendt, at det drejede sig om gregoriansismen, men det gjorde det, som jeg skal vende tilbage til om lidt, ikke!

I hvor høj grad, Inge Skovgaard-Petersen i spørgsmålet om århundredets hovedtema er fanget ind af weibullernes gregoriansisme, fremgår måske tydeligst netop af behandlingen af Saxos beretning om 1160'erne. I andet afsnit s. 136 præsenteres vi for en konfrontation mellem Eskil og Valdemar med Absalon som mellemmand. Udgangspunktet i Inge Skovgaard-Petersens referat af Saxo er den berømte strid om Eskils borg. Inge Skovgaard-Petersen skriver, at »Eskil kræver uindskrænket lydighed af den underordnede biskop, også når det gælder kamp mod kongemagten«, og lidt senere i samme sammenhæng: »Eskil vil ikke anerkende kongen som overordnet«, og så fortsætter hun: »den troskabsed til landets verdslige herre som ærkebiskoppen vel også må have aflagt kommer i anden række i forhold til hans kirkelige opfattelse«. Men referatet af Saxo er ikke rigtigt, og derfor bliver Inge Skovgaard-Petersens opfattelse af Saxos forestillinger om det rette forhold mellem *regnum* og *sacerdotium* også misvisende. Ordvekslingen mellem Eskil og Absalon er hos Saxo placeret efter beretningen om kongens støtte til Occos indsættelse som biskop i Slesvig.⁸ Og derfor handler ordvekslingen mellem Eskil og Absalon heller ikke om nogen »kirkelig opfattelse« efter hvilken ærkebispens sådan i almindelighed ikke skal være underordnet kongen. Det er overhovedet så uklart, som det kan være, at sige, at »Eskil ikke vil anerkende kongen som overordnet«. Det, Eskil ifølge Saxo ikke vil anerkende, er kongens indsættelse af bisper. Og det tror Saxo – fra sin 1200-talsposition – at vide, at Eskil helt uden videre er i sin gode ret til. For at komme videre i sin Valdemar-apologi, dvs. for at markere, at ansvaret for konflikten var Eskils, har Saxo derfor brug for en konflikt af ren politisk karakter. Som sådan fungerer borg-striden. Og her har Saxo naturligvis slet ikke brug for nogen Eskil-Absalon-dialog om over- og underordningsforholdet mellem *regnum* og *sacerdotium*, her var der tale om klokkerent oprør. At Inge Skovgaard-Petersen ikke desto mindre tror,

at Eskils og Absalons samtale om *regnum* og *sacerdotium* hører hjemme i forbindelse med borg-episoden, vidner om *inertien* i de weibullske positioner.

Et af hovedproblemerne i dette århundredes forskning over det 12. århundrede har været tegningen af Eskil-skikkelsen. Dette problem er også centralt for Inge Skovgaard-Petersen, der som sit bidrag hævder, at Saxo benytter skildringen af Starkad til at tegne Eskil: »Det er imidlertid min påstand at Eskil repræsenterer mere end et litterært forbillede for Saxo, men at forholdet mellem Starkad og Eskil skal ses i lyset af den middelalderlige figuraltolkning, således at den ældste forudsiger et problem som den yngre skal løse. Når det drejer sig om et hovedpunkt i middelalderen, *regnum contra sacerdotium*, er Saxos synspunkt kendt og dukker op i alle mulige forklædninger i hans værk. Som repræsentant for romerkirken med dens krav på forrettighed for det verdslige regimente kan ingen anden end Eskil komme på tale« (s. 178). Jeg skal gerne vedgå, at jeg er uden kvalificerede forudsætninger vedrørende Starkad-skikkelsens norrøne kilder, men denne brist har næppe betydning for det, der her skal drøftes, nemlig Starkad-Eskil-parallellen som element i Saxos *regnum-sacerdotium*-problematik. At figuren *parallelitet* overhovedet er en farlig sag viser sig allerede på et elementært plan, når Inge Skovgaard-Petersen ser en forbindelse mellem fortællingen om den sårede Starkad (s. 142) og evangelisten Lukas' lignelse om Den barmhjertige Samaritan (Luk. 10,30-35) (s. 168; s. 172). Den sårede Starkad konfronteres hos Saxo med fire personer, men når Inge Skovgaard-Petersen (s. 168) skriver, at den ilde tilredte jøde i Lukas' lignelse »først blev hjulpet af den sidste af de fire personer, der kom forbi«, så er det faktisk forkert. Samaritanen var den tredje, der kom forbi! Jamen er der så, som Inge Skovgaard-Petersen hævder s. 172, tale om, at Lukasevangeliet er forbilledet? Når fortællingerne er forskellige såvel i indhold som i form, hvad er det så for en metode, der tilsiger ret til paralleliseringer?

Fast grund under paralleliseringen prøver Inge Skovgaard-Petersen at skaffe sig på s. 168-69 ved at hævde en forbindelse mellem Eskil og Herisvad kloster. Da det stærkeste argument imidlertid ikke bliver mere end et »vistnok« (s. 168), synes jeg, at det er sand, hun bygger på, og den slags byggeri frarådede allerede evangelisten Mattæus (7,24-27). Men ikke desto mindre: allerede tre sider inde i afsnittet *Hvem var Starkad?* mener Inge Skovgaard-Petersen at kunne konkludere, at »Med Eskils skikkelse for øje kunne Saxo tegne et fyldigt portræt af Nordens største oldtidshelt« (s. 172). Men hvilke argumenter udover

det usikre Herisvad bygger denne konklusion på? På s. 170 anføres, at de begge levede længe, dog mener Inge Skovgaard-Petersen, at »Den mest iøjnefaldende lighed ... er deres forhold til kongerne.« Den første parallelisering (s. 171) drejer sig om to Saxo-tekster, hvor slag omtales, og hvor Starkads flugt og fejhed afsløres i den første, men hvor det, som Inge Skovgaard-Petersen siger, »Ganske vist« *ikke* fremgår af den anden tekst, »at Eskil fulgte kongen i den latterlige flugt«. Jeg er mystificeret! Det er jeg også, når Inge Skovgaard-Petersen på samme side endnu engang lader Saxo forbinde Eskil med *libertas ecclesiae*: »Under påberåbelse af kirkens frihed skifter han side under borgerkrigen og følger kun Valdemar når de har fælles interesser«. Jeg kan ikke finde et sådant sted hos Saxo! Jeg er bange for, at Saxo også her er læst på baggrund af de weibullske ideologiske antagelser og formodninger. – Et andet argument angives at være »foragten for de tyske skikke« (s. 171). Den foragt, der her er tale om, må vel være hos de *litterære* skikkelser Starkad og Eskil i *fortællingerne* i *Gesta Danorum*, som Inge Skovgaard-Petersen taler om på s. 170. Men på s. 171 optræder der en »Eskil (som) havde grund til at forholde sig skeptisk over for den tyske kejser. Ligesom både forgænger og efterfølger på ærkestolen i Lund måtte han altid være på vagt over for Hamburg/Bremens krav om restitution af det gamle ærkestift, navnlig når kravet fra tid til anden blev støttet af kejseren«. Og lidt senere hedder det: »Derfor måtte han også se med skepsis på de danske kongeætlinge der søgte hjælp i Tyskland; om han faktisk medregnede Knud Lavard er ikke sikkert, hvorimod hans voksende fjendskab mod Sven Grathe blandt andet hang sammen med dennes tyske interesser«. Men hvad er nu dette for en Eskil? Det kan ikke være Saxos, altså den *litterære*, for skikkelsen i Eskil-fortællingerne i *Gesta Danorum* er overhovedet ikke optaget af disse forhold. Man sidder tilbage med en fornemmelse af, at Inge Skovgaard-Petersen på en uklar måde bygger påstanden om den litterære figur på elementer, der slet ikke optræder i den litteratur, som hun foregiver at tolke. – Det sidste argument for synspunktet er Eskils påståede »vedholdenhed i gammeldags nøjsomhed« (s. 172). Saxos Starkad spiser rå og fordærvelige ting, og om Eskil skriver Inge Skovgaard-Petersen: »Eskils vedholdenhed i gammeldags nøjsomhed – hvilket ikke forhindrede ham i at vise en passende levemåde når han tog imod gæster i ærkebispegården med bl.a. mundskænk og kældermester – fremgår *ikke* af det bevarede kildemateriale men det er en naturlig følge af hans tilslutning til cistercienserordenen«. ⁹ Og problemet er her ikke blot, at *Necrologium Lundenses* oplysning om, at Eskil havde såvel mundskænk som kældermester, suverænt tilsidesættes ved hjælp

af en almenbetragtning om cistercienserordenen, som Eskil slet ikke var medlem af. Hovedproblemet er, som ovenfor, at Inge Skovgaard-Petersen overtræder reglerne for litterær analyse.

Middelalderlig figuraltolkning er tydeligvis en forestilling, der har besnæret Inge Skovgaard-Petersen, men det er mindre tydeligt, at hun har sandsynliggjort forestillingens berettigelse vedrørende ærkebiskop Eskil, og jeg kan derfor heller ikke se, at den, som hun lover s. 178, kaster lys over problemstillingen *regnum* og *sacerdotium* hos Saxo.

Det prøver Inge Skovgaard-Petersen afslutningsvis at gøre i *Konklusionen*, og til denne vil jeg nu vende mig. Det ligger i mine allerede fremførte bemærkninger til behandlingen af 1120'erne og 1130'erne, at jeg mener, at Inge Skovgaard-Petersen er mere optaget af *regnum-sacerdotium*-problematikken, end Saxo synes at være. Ihvertfald på andre præmisser. Inge Skovgaard-Petersen indlæste forestillinger om *libertas ecclesiae*, som der ikke synes dækning for. Den samme kritik er efter min mening relevant over for behandlingen af Starkad-Eskil-problemstillingen. Jeg påstod vedrørende det sjællandske oprør, at tolkningen var afhængig af Lauritz Weibull, altså absolutteringen af den gregorianske *regnum-sacerdotium*-konflikt. Dette synes også at være tilfælde i *Konklusionens* behandling af temaet. S. 246-47 fremfører Inge Skovgaard-Petersen nogle refleksioner over Saxos brug af begreberne *potestas* og *auctoritas*: »I GD er der ingen tvivl om at kongen kunne udøve *auctoritas* og at det på ingen måde var kirkens specielle domæne«. Hvad er indholdet af dette udsagn? Ønsker Inge Skovgaard-Petersen hermed at sige noget om *regnum* og *sacerdotium* hos Saxo? Er det tilfældet, implicerer det, at Saxo bruger begrebet *auctoritas* mod en gelasiansk-gregoriansk tradition. Men gør han det? Jeg tror det ikke. Jeg tror ikke, han siger noget om *regnum* og *sacerdotium*, for Saxo synes at være helt upåvirket af de politiske teologers distinktioner. Da pave Gelasius i 494 i et brev til kejser Anastasius som den første anvendte distinktionen til at bestemme forholdet mellem *regnum* og *sacerdotium*, hentede han den fra den romerske forfatningsrets syn på forholdet mellem magistraten (*potestas*) og senatet (*auctoritas*). Gelasius erobrede altså en civil distinktion. Saxo gør, så vidt jeg kan se, det samme. Kongen er for Saxo, som Inge Skovgaard-Petersen selv påpeger, lovgiver, og derfor er der en parallel med det romerske senat. Og da det altså drejer sig om at udstyre kongen med lovgivningsautoritet, må fronten ved brugen af *auctoritas*-begrebet være dem, der i Danmark havde tradition for at besidde lovgivnings-autoriteten. Og det var selv-

følgelig ikke *sacerdotium*, men tingene, de stormandsdominerede ting.

Efter min mening er det også et eksempel på Lauritz Weibull-inspireret idéhistorie, når Inge Skovgaard-Petersen finder det rimeligt at parallelisere *Gesta Danorum* med kong Sverres tale mod bisperne. Sverre taler virkelig *mod* bisperne, han vil sikre sig styret over kirken. Men det vil Saxo da ikke. Når Inge Skovgaard-Petersen prøver at underbygge påstanden med en parallelisering mellem Sverres tale og Saxos ord om Harald Hén, må det også afvises. Saxos ord¹⁰ svarer i virkeligheden ganske nøje til den fordring, som Gregor VII den 6. nov. 1077 rettede til netop Harald Hén: »Det er vor vilje, og vi opfordrer dig faderligt til, at du i alt og frem for alt våger over, at den (: kirken) bliver hjulpet og beskærmet. Thi hvis man ikke gør modstand mod dette, er det så ikke det samme som at benægte troen?«.¹¹ Her udtrykkes den middelalderlige katolicismes enhed af tro og gerninger med en klarhed, som gør enhver inddragelse af det nytestamentlige Jakobsbrev – for da slet ikke at tale om Luther! – ganske overflødig (s. 56-58).

Saxos anliggende er det kristne fædreland, ikke *regnum* og *sacerdotium* i deres indbyrdes forhold. Saxos front er det, der truer det kristne fædreland, de gamle store slægters skalten og valten. I denne hovedsag er hans horisont det 12. århundredes trusler, ikke mindst borgerkrigens kaos. Forholdet mellem *regnum* og *sacerdotium* er hos Saxo ikke reguleret på nogen teoretisk kvalificeret måde. Saxo ønskede kun at blande ættesamfundet, og det gjorde han ved at lade fædrelandets to lys, Valdemar og Absalon, stråle over al måde. Det er naturligvis rigtigt, at forestillingen om *lumen* blev brugt af teoretikerne blandt de politiske teologer i begge de europæiske lejre. Men igen tror jeg ikke, som Inge Skovgaard-Petersen gør det på s. 240, at der i Saxos brug ved Valdemars død ligger nogen forestilling om kongens og kirken indbyrdes relationer. Men i al enfoldighed er de tilsammen kristenhedens lys og dermed fædrelandets lys, som skal overstråle alt andet. Og derfor tror jeg, hvis vi skal afdække Saxos intentioner med sit store værk, heller ikke, at Inge Skovgaard-Petersens afsluttende Markus-citat om ørerne, der hører, bør forbindes med Paulus-ordene, om *nu* kun at se i et spejl, i en gåde. Det er, for nu at blive i bibelsproget, langt bedre at forbinde Markus' sædemandslignelse med den sammenhæng, Markus selv giver: »Kommer man vel ind med et lys for at sætte det under skæppen eller under bænken? Mon ikke for at sætte det på lysestagen?« (Mark. 4,21). Saxo vil med *Gesta Danorum* gennemlyse de farer, der lurar på fædrelandet. Inge Skovgaard-Petersens uklare behandling af *regnum-sacerdotium*-problematikken afslører med tydelighed, at den weibullske skæppe stadig hindrer Saxos værk i at stråle i al sin glans.¹²

Noter:

1. Afhandlingen forsvaret for den filosofiske doktorgrad ved Københavns Universitet den 20. maj 1987.
Nærværende artikel er *ikke* en anmeldelse, men en *opposition*. Som sådan forholder den sig kun til en enkelt side af Inge Skovgaard-Petersens afhandling.
2. Curt Weibull, s. 257f. Citatet vedrører Saxos behandling af 1160'erne, men synspunktet er repræsentativt for Weibulls syn på hele den periode, han behandler.
3. Saxonis Gesta Danorum s. 370, 3-15.
4. Carsten Breengaard: Muren om Israels hus. Regnum og sacerdotium i Danmark 1050-1170. 1982. s. 230f.
5. Scriptores Minores I, s. 25, 24-26, 8.
6. Ibid. s. 32, 5-14.
7. Saxonis Gesta Danorum, s. 370, 16-24 og s. 371, 28-35.
8. Ibid. s. 435, 10ff. Inge Skovgaard-Petersen skriver s. 101, at Occo var bispeviet af ærkebiskoppen af Hamburg/Bremen. Det står der intet om hos Saxo; han skriver, at Occo var indviet af Octavian.
9. *ikke*, min kursivering!
10. Saxonis Gesta Danorum, s. 318, 23-32.
11. Dipl. Dan., I, 2, 17.
12. Inge Skovgaard-Petersen bringer ved de mangfoldige Saxo-citater afhandlingen igennem en dansk oversættelse, for prosateksternes vedkommende Fr. Winkel Horns. Det angives i forkortelseslisten s. 315, at der citeres efter 1898-udgaven. Dette er imidlertid forkert. Der findes fire udgivelser af Winkel Horns oversættelse: 1898, 1907, 1913 og 1975. Inge Skovgaard-Petersen citerer i almindelighed efter 1913-udgaven, der adskiller sig fra de tre øvrige og identiske udgaver. Inge Skovgaard-Petersens manglende akribi i brugen af WH får flere steder forunderlige konsekvenser. På s. 132-33 bringes et par citater vedr. Ringstedmødet 1170, nl. dels selve festen, dels indkaldelsen, og det angives i noterne 63 og 64, at det er WH II, s. 187 og 185. Men som det anføres, fortæller Saxo mellem disse to begivenheder om et søtogt med bl.a. skriveren og fortælleren Lukas, og her henviser Inge Skovgaard-Petersen i note 65 til WH II, s. 236. Men s. 236 kan ikke ligge mellem s. 185 og s. 187. Forklaringen er, at Inge Skovgaard-Petersen i note 63 og 64 bruger WH 1913, mens hun i note 65 bruger WH 1898. – Et ikke mindre forunderligt eksempel møder vi s. 239. Her bringes et langt citat, og der placeres et *sic!* i teksten som nedenfor får følgende ord med på vejen: »Den sætning som Winkel Horn har udeladt (markeret ved *sic!*) lyder »Thi skønt kongernes majestæt bør lægge vægt på den retmæssige religionsudøvelse, kan det dog være mere ærefuldt at passe domstolene end altrene«.« Nu kan man jo allerede af citatet se, dels at det, der mangler, ikke mangler efter Inge Skovgaard-Petersens *sic!*, men må mangle efter *som* i næstsidste linje, dels at der slet ikke mangler så meget som Inge Skovgaard-Petersen påstår. Sagen er ganske enkelt, at i WH 1913 er der faldet en linje ud. Om ikke andet burde dette have fået Inge Skovgaard-Petersen til at bruge WH 1898. – Sagligt mystificerende er brugen af WH i forbindelse med Ringstedfesten. Der bringes, som allerede nævnt, s. 132-33 et citat vedr. selve Ringstedfesten, et citat, hvori WH lader den 7-årige Knud blive salvet, men Inge Skovgaard-Petersen siger i note 63, at der intet belæg er for salvning. Det kan hun have ret i, da ordet *consecrare* ikke optræder, men hvorfor så bruge WH? Og helt mystificeret bliver man nogle få linjer senere, hvor der bringes citatet af indkaldelsen, hvori WH ikke nævner salvning, selv om teksten hos Saxo indeholder

ordet *consecrare*. Og her gøres ingen bemærkning i noterne. Hvad er egentlig meningen? Hvorfor ikke vælge f.eks. Jørgen Olriks oversættelse i stedet?

På s. 135 gøres Radulf til Occos efterfølger, men Occo var biskop i Slesvig, Radulf i Ribe.

Iøvrigt var (s. 109) Lauritz Weibull kun 13 år ældre end broderen Curt.

*Nogle bemærkninger til Carsten Breengaards
oppositionsindlæg til min disputats,
»Da Tidernes Herre var Nær« 1987*

af Inge Skovgaard-Petersen

Som det fremgår af den første note er Breengaards ovenstående artikel ikke en anmeldelse. Det bør understreges, for læsere der ikke kender min bog kan ikke få et indtryk af dens hovedidé på grundlag af denne artikel.

I sin indledning hævder Breengaard at jeg ikke skelner mellem historisk forskning og litteratur-analyse. Det er rigtigt, og det er ikke tilfældigt. I en forskningsoversigt i Historisk Tidsskrift 1978 har jeg gjort opmærksom på at studiet af de middelalderlige krøniker kan vinde i bredde og dybde ved at anvende metoder hentet i litteraturforskningen.

Blandt de adgangsveje jeg har peget på har den mest givende været den gamleuropæiske figuraltolkning i den form som Erich Auerbach har udviklet, bl.a. i »Figura« (Gesammelte Aufsätze, 1967). En nærmere karakteristisk af Auerbachs metode kan man finde dels i den nævnte oversigt, dels i min disputats. Her vil jeg kun fremhæve enkelte træk: med forbillede i Bibelens to afdelinger finder man i den første forudsigelser der opfyldes i den sidste del. Også inden for Det gamle Testamente spilles der på en overordnet sammenhæng i historiens forløb. Denne teknik der selvfølgelig har en teologisk begrundelse er bedst beskrevet af Northrop Frye: The Great Code, 1982. Auerbach udvider tanken til at omfatte den litteratur der bygger på kombinationen af græsk-romersk kultur (sprog, motiver o.l.) og Bibel+kirkehistorie. Dantes Guddommelige Komedier er et af højdepunkterne i denne litteratur.

Overført til Saxos værk betyder det at de første otte bøger der behandler tiden før kristendommens indførelse indeholder elementer der forudsiger nogle i den sidste halvdel, bog IX-XVI. Men tanken rækker udover teksten: Saxo inddrager mange andre tekster og forestillinger der enten hører hjemme i tiden under (natur)loven eller tiden under nåden. Endelig må det understreges at der ikke er tale om paralleller men om ligheder der har betydning i den store sammenhæng. På den baggrund har jeg sammenlignet to episoder i Starkads historie i VI bog med to fra Lukas-evangeliet – og for den sags skyld: Eriks svar til Grep i V bog med 3. kapitel af Jakobs brev fordi de to tekster trods al forskel

drejer sig om fred. Når jeg mener at Starkad præfigurerer ærkebiskop Eskil – igen ikke i alle detaljer – skyldes det at tre træk i Starkads historie der ikke er kildegrundlag i den norrøne overlevering kan forklares ud fra Eskils historie, for eksempel det halvbagte nadverbrød. Og fordi de tilsammen belyser en i alle henseender stor skikkelses betydning for det danske folk på godt og ondt. Jeg har forsøgt ved hjælp af dispositionen at argumentere for min tolkning af Saxos værk; den kan hverken være præcis eller endelig, men den gør det muligt at opfatte *Gesta Danorum* som en helhed.

Et hovedanliggende for Breengaard er forholdet mellem *regnum* og *sacerdotium*, eller rettere: moderne historikeres syn på disse institutioner. De fleste har set dem som alternativer i styret af Danmark, men for Breengaard hører de sammen som øjne i et ansigt – med et billede han har hentet hos Saxo. Måske er det også derfra han har ideen til at udbygge lysmetaforen, nemlig at lyset blændede for ættesamfundet, dvs. at Saxo ikke lader stormændenes politiske betydning skinne igennem. Det er Breengaards grundidé, fremført i hans »Muren om Israels hus«, at ættesamfundet ledet af lokale stormænd var den største hindring for kongemagtens og kirkens civilisationsproces. Andre historikere har som sagt betonet modsætningen mellem *regnum* og *sacerdotium*; det gælder ikke mindst Lauritz og Curt Weibull hvis navn Breengaard bruger til sit store skræmmebillede: Det Weibull'ske univers.

Hertil er at sige at ingen nulevende nordisk middelalderhistoriker underkender ættens betydning, men modsætningen mellem kongemagt og præstemagt var en realitet, måske med udenlandske forhold som forbillede i det 12. årh. Saxo har ikke været i tvivl om at øvrigheden bestod af to lys, heller ikke om at kongens var højere end kirkens. Han accepterede ikke stormændenes magt uafhængigt af kongen men dens tilstedeværelse skinner flere steder igennem. Helt er der ikke blændet for ættesamfundet.

Når den forrige generation ikke beskæftigede sig med disse ting skyldes det efter min mening to forhold: kildekritikken havde deres hovedinteresse og de interesserede sig mere for politisk end social historie. Bortset fra at den metodiske kildekritik ofte har antaget meget firkantede former og at andre sider af faget end politikken bør dyrkes, anerkender jeg gerne min gæld til de store gamle, deriblandt brødrene Weibull.

Summary – af Carsten Breengaard

The article by Carsten Breengaard undertakes a critical analysis of the regnum-sacerdotium problem complex, as treated in the thesis by Inge Skovgaard-Petersen »Da Tidernes Herre var nær. Studier i Saxos historiesyn«, 1987. For most of this century the interpretation of Saxo have been determined by Curt Weibull's rejection of Saxo's value as a narrative source (Saxo. Kritiska undersökningar i Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI. 1915), and by Lauritz Weibull's decision that Saxo tended towards anti-Gregorianism (Nekrologierna från Lund, Roskildekrönikan och Saxo. Grunddrag i Danmarks historia under det 12. århundradet. Scandia 1928). It is demonstrated in the article that Inge Skovgaard-Petersen is still working within the Weibullian universe, and that this leads to a succession of misinterpretations of Saxo. In her treatment of Saxo's representations of the third, fifth and sixth decades of the 12th century, Inge Skovgaard-Petersen incorporates Weibullian problem complexes for which there is no justification.

It is demonstrated that Saxo has no interest in emphasizing regnum at the expense of sacerdotium. The endeavour of Saxo's work is to safeguard his Christian native land – Denmark – against the maladministration of the great families. Furthermore, Carsten Breengaard proves in his article that on certain points it is not clear whether Inge Skovgaard-Petersen is working as a historian or as a literary historian.

Lektor, dr. theol. Carsten Breengaard
St. Tåstrup præstegård, 4370 St. Merløse

Summary – af Inge Skovgaard-Petersen

Inge Skovgaard-Petersen grants Carsten Breengaard that she does not distinguish between historical research and literary analysis. But that is a crucial point in the thesis. She justifies her method through references to the works of literary analysis by Erich Auerbach and Northrop Frye. Inge Skovgaard-Petersen emphasizes that even though at times the historical criticism by the Weibull brothers was rather rigid, and though they concentrated on political history at the expense of social history, she readily admits being indebted to them.

Lektor, dr. phil. Inge Skovgaard-Petersen
Taffelbay Alle 15, 2900 Hellerup